

dere den innsatsen som her var gjort. Forøvrig hadde Ford gått over fra å produsere sin T-modell til å lage A-Ford, og var ikke like interessert som tidligere i denslags reklame for T-Ford'en.

Da vi gjorde turen om igjen med Gaden & Larsens Sverre Mosand bak rattet, holdt vi oss til veien. Lars Stugudal syntes visst at vi var kleine bilister som ikke turde kjøre i terrenget slik det ble gjort i 1928. Men da glemte han at vår bil tross alt var blitt 56 år og for verdifull til denslags, og dessuten at vi ikke hadde Lars og Ingebrigt med som veivisere.

Vi svingte innom Fjellheim som snarest. Gården står der fortsatt, men i dag bor det ikke lenger folk fast her, selv om det iallfall sommers tid går greit å kjøre bil dit.

Ingebrigt og Lars Stugudal ble med ned til Ås for å gjennoppfriske julidagene i 1928 sammen med Amanda og Ola Hilmo. (Ingebrigt døde en tid etter at turen ble gjennomført).

Der gammel slåttemark blir som ny

KARL H. BROX

Den 27. september 1974 ble et nesten 3000 da. stort område med myr og fjellbjørkeskog i Brekken fredet ved kgl.res. under navnet «Sølandet naturreservat». Hensikten med fredningen var å ta vare på den rike bakkemyra som utgjør Sølandet, og som gjennom flere hundre år har vært nyttet som slåtteland. Botanisk avdeling ved Videnskapselskapets Museum i Trondheim, som er ansvarlig både for skjøtselen og forvaltningen av området, har overfor Miljøverndepartementet fremmet en skjøtselplan for området, og ifølge denne skal i hvert fall deler av området få sitt gamle utseende tilbake.

Bakgrunnen for fredningen av Sølandet er at de gamle markeslåttene mange steder her i landet er i ferd med å vokse fullstendig igjen. Denne skjebnen rammer forøvrig også setervoller og beitemarker, og det er ingen tvil om at det er betydelige deler av vår kulturarv som naturen nå er i ferd med å ta tilbake. Førsteamanuensis Asbjørn Moen ved museets botaniske avdeling sier i denne forbindelse at det må være riktig å ta vare på de helt særegne plantesamfunnene som etter hvert utviklet seg på markeslåttene, og som altså nå er i fare for å gå tapt.

I overkant av to tredjedeler av reservatet har vært nyttet som markeslått. Alt dette vil ikke bli bragt tilbake til den tilstand området var i mens slåtten pågikk, men området vil i hvert fall bli skjøttet slik at det ikke lider samme skjebne som så mange andre markeslåtter og gror igjen.

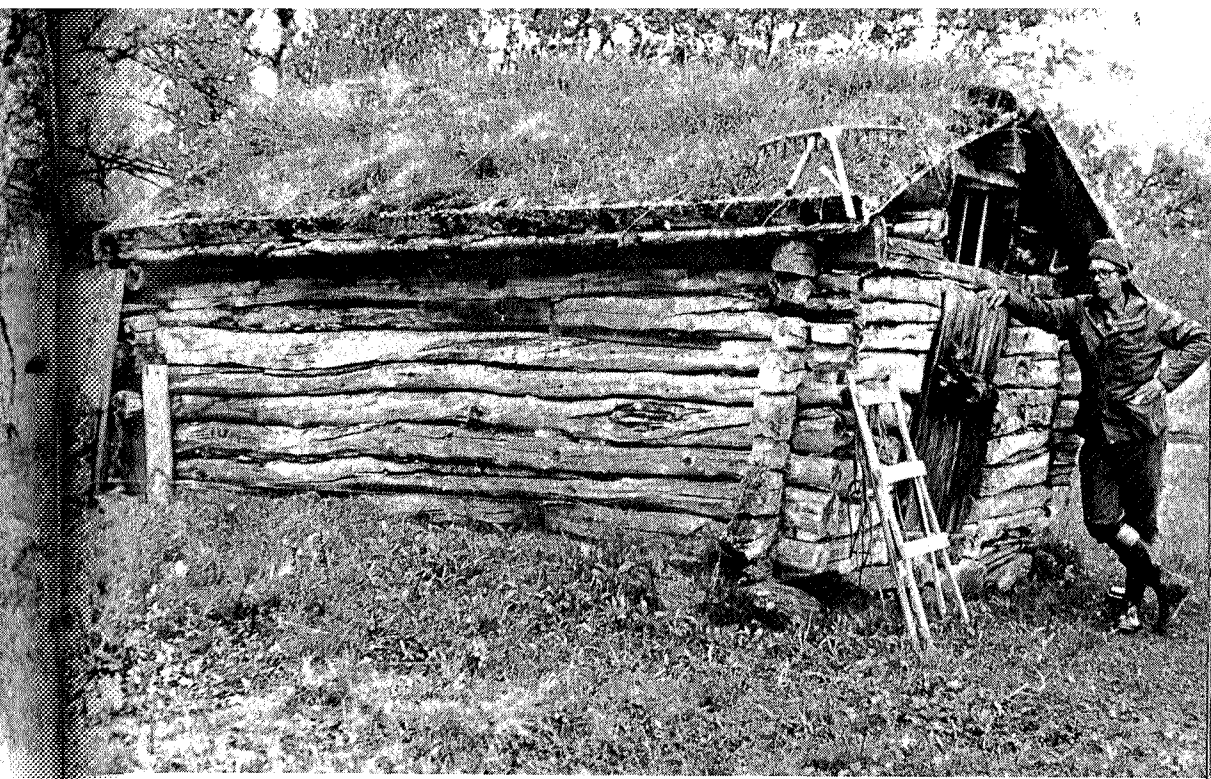
Gjennom skjøtelsesplanen er Sølandet naturreservat inndelt i soner. Ca. 150 da. av arealet vil bli slått intensivt, det vil si annethvert år. Dette ble også gjort da Sølandet var i bruk som slåtteland, men da slik at arealene «tok seg igjen» og ga størst mulig avkastning. Dette betyr ikke så mye i dag, men for at denne delen av reservatet skal bli slik det var, vil det gamle opplegget bli fulgt. En annen del av reser-

Slik ser det ut i Sølendet der det i årevis har vært drevet markaslått.
(Karl H. Brox)

vatet, en sone på ca. 200 da., skal ifølge skjøtelsesplanen få utvikle seg fritt — altså gro til. Dette både som en sammenligning med det som blir slått og som en buffersone mot reservatgrensene. Tilbake står så størstedelen av reservatet, og dette skal etter planen skjøttes etter som man har tid og anledning til det. I praksis vil det si at området etter en viss rulering vil bli slått omtrent hvert femte til tiende år.

Markeslåttene hadde da den ble drevet en meget stor betydning. Det har til alle tider vært slik at det er vinterforingen som har skapt de største problemene for jordbruket her i landet. Derfor var markeslåttene mange steder, i Trøndelag ikke minst, den viktigste kilde til vinterfor. Førsteamanuensis Moen sier at markeslåttene var grunnleggende for bosettingen mange steder i landet vårt, og den hadde også den virkning, som man kanskje ikke så ofte tenker på, at den også skaffet den nødvendige gjødsel til innmark. Ved å fore dyrene med høy som ble hentet fra utmarkene fikk man i løpet av vinteren nok gjødsel til å spre utover innmarka, slik at den ble istand til å pro-

Gammel slåttebu i Sølendet. Det er førsteamanuensis Asbjørn Moen som lener seg mot bua.

(Karl H. Brox)

duere den nødvendige mengde av menneskemat. Uten denne tilførselen av næring utenfra, ville innmarka rett og slett ikke klare å levere den avlingen som var nødvendig.

Man kan så spørre om hvorfor det ble slutt på markeslåttene. Moen, som har studert markeslåttene og dens historie inngående, hevder at svaret ligger i det faktum at kunstgjødsel kom i vanlig bruk for ca. 100 år siden. Etter dette kunne vinterforet skaffes til veie på mindre areal og markeslåttene ble etter hvert nedlagt. En del steder har virksomheten likevel holdt seg helt opp til våre dager, og på Sølendet ble det drevet markeslått helt til 1955, da det ble definitivt slutt også her.

Hvor mye gårdbrukerne fikk ut av markeslåttene var avhengig av jordsmonn og beliggenhet. Det er ikke mange data som foreligger om det som ble høstet på den tid da markeslåttene hadde størst betydning, men det er fra 1723 oppgitt at det ved gårder på Nordmøre og i Sør-Trøndelag var vanlig med 20 lass utslåtthøy. Beregnet etter 350

Høyvokste vier — Istervier — som også er et kjennetegn på vegetasjonen i Sølendets naturreservat.

(Karl H. Brox)

kg. pr. lass gir dette ca. 7000 kg. pr. bruk. Dette er de høyeste tall som er oppgitt for noen del av landet på den tid, men det er meget mulig at tallene av skattemessige hensyn er for lave. Noe sikrere tall har vi fra begynnelsen av vårt eget århundre. Også da synes det å være normalt med 8 — 10 000 kg. høy pr. bruk. På Sølendet var den totale mengden som ble slått hvert år, etter opplysninger fra grunneierne, minst 70 tonn høy og det er klart at dette måtte ha betydning for evnen til å klare seg gjennom vinteren.

Fredningen av Sølenden er vern både av natur og kulturminner. Målsettingen er å bevare det kulturlandskapet som slåtten skapte, men samtidig er det på det rene at slåtten fremskapte en særpreget vegetasjon som det også er all grunn til å ta vare på. En rekke planter tålte ikke slåtten og det trakk som virksomheten førte med seg, mens andre arter ble begunstiget. Den ensidige dominans av gressarter og urter på slåtteengene er f.eks. helt klart betinget av slåtten. Ved nå å ta opp igjen slåtten på Sølendet, håper forskerne å kunne bevare dette egenartete sammensatt plantesamfunnet.

Naturlig nok var det de rikeste områdene i vår natur som ble tatt i bruk som markeslåtter. Det gjelder både myrene og fastmark. For Sølendets vedkommende er forholdene nesten uvanlig gunstige. Mesteparten av myrene ligger på svakt sør- og sørvesthellende kalkrik morene. I overkanten av området ligger på rekke og rad et stort antall kalkrike kilder som tømmer vann utover myrområdet. De fleste av disse kildene er stabile med konstant vannføring og sørger for at de nedenfor liggende arealene har høy grunnvannstand hele året, til tross for at terrenget skråner. Dette har skapt det botanikerne kaller en ekstrem rik myr med stor artsrikdom. Karakteristisk er således det store antallet orkidéer — av ialt 220 registrerte plantearter er det 12 forskjellige arter orkidéer. I gode år er mengden av orkidéer så stor at store myrområder kan få en rød farve! Flere av artene er forøvrig sjeldne og dessuten har artene på grunn av tettheten utviklet til dels merkelige bastarder, som botanisk sett er meget interessante. Sølendet er derfor også sett ut fra et rent botanisk synspunkt i høy grad verneverdig.

Til tross for dette er Sølendet ikke noe lukket område. Dette er et område som alltid har vært påvirket av trakk og menneskelig aktivitet, og det er heller ikke ved fredningen innført noe ferdselsforbud. Folk må gjerne dra til Sølendet og se hvordan et markeslått-område så ut. En del høyløer og slåttebuer innenfor reservatet håper man også å få tatt vare på, slik at Sølendet for fremtiden virkelig kan bli bevart som et eksempel på et rikt slåttelandskap og med den bebyggelse som hørte med. Området vil kunne bli et viktig referanseområde for studier av utmarkslåttenes påvirkning på vegetasjon og landskap, og det gjelder både fagbotanikere og folk som «bare» vil se hvordan våre forfedre livberget seg selv og husdyrene gjennom en lang vinter.